

РЕЦЕНЗИЯ

за

За докторската теза на г-н Фарадж Уахаб Карим

"The "Arab Spring" as a factor of institution of state's transformation by the example of the Republic of Tunisia, the Arab Republic of Egypt and the Syrian Arab Republic: Comparative analysis"

От проф. Дпн Татяна Дронзина, Катедра "Политология", Софийски университет "Св. Климент Охридски"

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление

3.3. Политически науки - Политология

Докторската дисертация на г-н Фарадж Уахаб Карим се състои от 270 страници, разделени в „Анотация“, „Въведение“, 4 глави, Заключение и Библиография.

Библиографията се състои от 291 източника главно на английски, арабски и руски език. Впечатлен съм от качеството на използваните източници. Въпреки че обикновено се казва, че науката няма националност, трябва да се признае, че западните, арабските и руските гледни точки понякога съществено се различават. Смятам, че множествеността на възгледи, представени в тази дисертация, е едно от основните постижения на кандидата, поне в рамките на теоретичния анализ.

Направените публикации са достатъчни за публична защита на дисертацията.

Съдържанието на автореферата правилно отразява съдържанието на работата и дава представа за нейното съдържание, структура и логика.

Езикът е аналитичен, ясен и професионален и създава впечатление, че кандидатът е запознат с основните позиции в академичния дебат в областта на изследване. Впечатление, което в хода на работата се задълбочава и утвърждава.

Избраната тема е повече от важна - т. нар. Арабска пролет все още не е достатъчно изследвана, а институционалната трансформация в много редки случаи е обект на академичен дебат. От тази гледна точка може да се каже, че г-н Карим е намерил „своята“

ниша, която му е позволила да направи определени конкретни приноси в направлението, в което работи.

Във Въведението е изложена методологията на изследването. Кандидатът правилно е обяснил уместността на темата, избора на страните, които ще бъдат изследвани - Република Тунис, Арабската република Египет и Сирийската арабска република и празнината, която неговите изследвания ще запълнят.

Намирам избора за подходящ, тъй като той визира три страни, в които се разви привидно един и същи процес, но с коренно различни резултати и последствия. Нещо повече - и тук напълно съм съгласен със становището на кандидата, Арабската пролет продължава, а не е завършен процес. Следователно, тя трябва да бъде изследвана в нейната динамика, като развиваща се

реалност, която подлежи и причинява непрекъснати трансформации, в това число и институционални, които са в изследователския фокус на тази работа.

Целите на изследването са ясно посочени: „да се анализират състоянието и основните тенденции на формирането и прехода на политическите институции в Тунис, Египет и Сирия в резултат на събитията от Арабската пролет; определяне на общите и отличителни черти на политическите институции в тези страни; установяване на правилното използване на модела „политическа институция“ и „политическа система“, разработен въз основа на анализ на развитието на демократичните (най-вече европейски и американски) държави в политическия живот на Република Тунис, Арабска република Египет и Сирийска арабска република. " По този начин авторът от самото начало идентифицира своето изследователско място – а именно, сравнителната политология, като до края на изследването си остава в неговите рамки.

Вече фиксираните цели са подробно описани в 6 задачи, които следват логиката на изследването - от теория до методология и до емпирия.

Основен изследователски въпрос е как арабската пролет се отрази на политическите институти на Тунис, Египет и Сирия при преминаването им към демокрация.

Ясно изказан и добре формулиран, той отваря вратата за следващата стъпка - формулировката на хипотезата, която е следната: „Арабската пролет няма само позитивен

ефект и революционните промени могат да причинят както положителни, така и отрицателни последици на политическите институти в преход ".

Като вземам предвид основния изследователски въпрос и хипотеза, високо оценявам намерението на г-н Карим да остане безпристрастен в търсенето на отговор и доказателства, което не е лесна задача предвид поляризираните академични позиции.

В тази дисертация са използвани следните изследователски методи: сравнителен политически анализ, казуси, бинарен анализ, поведенчески метод, дедукция и индукция, анализ и синтез, метод на екстраполация и системен метод. Избраните методи са подходящи за такова изследване и допринасят за постигането на поставените цели и задачи.

Първата глава предлага изчерпателно идентифициране на състоянието на проблема и степента на неговото изследване.

Ако западните и руските концепции са добре известни, малко хора са запознати с възгледите на учените които гледат на процеса „отвътре“, т.е. с възгледите на арабските анализатори. За мен това беше един от най-заинтересованите аспекти на дисертацията. Изглежда, че идеята на алжирския политик А. Талеб Ибрахими, че: "Грешка е да се смята, че напредъкът може да бъде постигнат чрез комбинация от съвременна технология и традиционни ценности. Тъй като технологията не може да бъде повече от обвивка. Трябва да избягваме фалшиви алтернативи : или да "прережем" миналото си, или да се откажем от социалното прогресиране ... Не може да има революция без културни трансформации в икономиката и политиката "е един от водещите принципи в изследванията на г-н Карим. Накара ни да се замислим още веднъж, че термините и понятията на съвременната сравнителна политология в крайна сметка са формулирани въз основа на западния опит и че други политически реалности, като например Близкия Изток,

изискват изграждането на други категории и подходи. Успешното усилие в това направление е един от най-важните приноси на кандидата. Споделяме мнението на кандидата, че когато анализираме такива реалности и институции, все по-често и по-често ще ги разглеждаме в пространството между секуларизма и религията, културата и политиката, традицията и съвременността.

Поради моите интереси и изследвания, съм срещала различни анализи на предпоставките на арабската пролет; но за първи път виждам толкова ясно разграничение между

икономически, демографски, социални, фактори на корупция, исторически, религиозни и политически предпоставки и ролята на медиите и социалните мрежи. Подобна систематизация ни помага да се ориентираме по-добре в най-дълбоките води на тази дисертация – а именно, природата, хода и направлението на институционалните трансформации.

В същото време са представени и външните влияния: интересът към геополитическите центрове на сила, геополитическите специфики и т.н.

В резултат на това изводът на автора е следният: Арабската пролет е отговор на тунизийските, египетските и сирийските нации на гамата от съществуващи външни (влияние на световните центрове на сила и регионални участници) и вътрешни фактори, като напр. социални, демографски, религиозни, исторически, политически, информационни и други.

Намирам за изключително ценен факта, че в първата глава авторът описва конкретни обстоятелства от началото на революциите, но и тяхното институционално и конституционно въздействие. В сравнителен план може да помогне много да се разбере истинската същност на тези трансформации.

Следващите три глави са посветени на въздействието на Арабската пролет върху конституциите и институциите в съответните страни. Те следват един и същи план, като обаче съществено са различават в заключенията си относно последиците.

Трите глави започват с анализ на предреволюционната ситуация, оценена от следващите параметри: държавен глава, изпълнителна власт, върховен законодателен орган, местни публични власти, политически партии - въпреки факта, че бих предпочел да виждам вместо термина политически системи на политически партии. Те продължават с промените по време на революционния период и институционалната трансформация по него време, и завършват с идентифицирането, анализирането и оценката им в следдреволюционната епоха.

Най-характерните достижения тук са: дълбок институционален анализ; отличен анализ на последствията - трансформация или липса на трансформация на институциите; интересни изводи за арабската пролет като време на политически преход в Близкия изток, в който се

консолидира един противоречив политически модел, чието окончателно оформяне може би предстои да видим в близките десетилетия.

В основата на сравнителния анализ на институциите лежат определени прилики във формата на управление (всички са републики); принадлежност към Умма (всички са предимно мюсюлмански); общност на колониалното минало; геополитическо положение; ресурсен

потенциал (човешки, туристически, енергиен); господство на традициите над гражданските закони и т.н. Въпреки това арабската пролет има различни последствия за трите държави. И още едно наблюдение на автора привлича специално вниманието, а именно, че „дори конституционните промени и приемането на редица важни закони не са трансформирали патриархата на институционалния компонент на политическата системи на изследваните страни”.

Това е наистина важен детайл, доколкото показва дълбоката разлика между развития и развиващия се свят и сложността на задачата в последния: дилемата там не е просто демокрация срещу недемокрация, а - и може би най-важното - патриархат срещу съвременната обществен ред. При това не е задължително не демократичните форми да бъдат непременно патриархални и обратно.

Г-н Карим показва, че осъществяването на конституционните промени не е гаранция за осъществяването на институционални трансформации; дълбоко вкоренените постулати на патриархалната политическа култура могат да се окажат най-решаващият фактор на промяната.

Следвайки тази логика, не бих скрила, че очаквах по-ясен анализ на връзките между политическа култура и институционална трансформация. Това не просто защото институциите в крайна сметка са онези онези устойчиви конструкции, които по някакъв начин фиксират това, което вече е установено като норма на политическата култура, а защото експлицирането на подобна връзка би помогнало за по-доброто разбиране на тенденцията при трансформациите? Към какво водят те? Към демократизация? Към стабилност? Към секуларизация? Това е големият въпрос, към отговорът на който настоящата дисертация дава значителен принос.

Тя носи различни иновативни елементи, които ще систематизирам на кратко: задълбочаване на разбирането на институционалните трансформации на не западните общества и сравнителен анализ между тях, който следва следните параметри: държавен глава, приемственост на властта, парламент, правителство, политически партии, религиозни и неправителствени организации, степента на независимост на публичния сектор и медиите, етно-политическата и конфесионалната ситуация, наличието или отсъствието на малцинства и тн.

Вярвам, че тази дисертация, върху която авторът работи добросъвестно и вдъхновено, ще бъде и нов етап в неговото личностно и професионално развитие. Пожелавам му успех и не се съмнявам, че той ще отбележи значителни академични постижения в тази насока.

Предвид гореказаното, оценявам високо работата на кандидата и препоръчвам да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки - Политология.

Проф. дпн Татяна Дронзина

27 май 2020 г., София